

**WETENSCHAPPELIJK
BUREAU GROENLINKS**

Verlag webinar: Hoe kunnen huiseigenaren met een smalle beurs meekomen in de energietransitie?

Webinar, 7 september 2020 – 13:00-14:30

Georganiseerd door Wetenschappelijk Bureau GroenLinks

www.wbgl.nl

Discussieleider: Evert Nieuwenhuis (projectleider Wetenschappelijk Bureau GroenLinks)

Schriftelijke verslaglegging & host: Larissa Pans

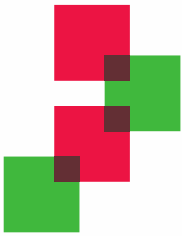
Keynotes: Koen van Boxel en Liedeke Bestebreur (Honours Academy)

Praktijkverhaal: Michiel Cohen (architect)

Contact:

Evert Nieuwenhuis (projectleider Wetenschappelijk Bureau GroenLinks)

enieuwenhuis@groenlinks.nl / 06-18098831

Introductie

Een van de afspraken uit het Klimaatakkoord is dat in 2050 alle woningen in Nederland van het aardgas af zijn. Concreet betekent dit dat in Nederland voor 2030 1,5 miljoen woningen 'aardgasvrij' moeten zijn. Dat Nederland de komende decennia een duurzame energietransitie moet doormaken, staat voor GroenLinks als een paal boven water. Vraagstuk blijft wel wat we van de minder draagkrachtige groep kunnen verlangen als het gaat om meebetalen aan de energietransitie. Zo moeten huiseigenaren zelf hun huis aardgasvrij maken, maar niet elke huiseigenaar heeft daar de middelen voor. Hoe kunnen we hen helpen om ook te investeren in duurzame oplossingen?

Studenten van het Honours Academy van Radboud Universiteit (het zogeheten 'slimme koppen-klasje') hebben in opdracht van Wetenschappelijk Bureau GroenLinks (WBGL) een position paper over dit thema geschreven: *Ongelijkheid in de gastransitie. Financiële en praktische ondersteuning voor niet-kunners bij de transitie naar 'aardgasvrij' wonen*. Dit stuk vormt de inhoudelijke achtergrond van dit webinar.

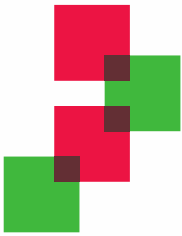
Het onderzoek constateert dat een groep mensen binnen de brede groep huiseigenaren moeite heeft om (financieel) mee te komen in de energietransitie. Het gaat om ongeveer 15% van de huiseigenaren. In harde getallen betekent dit (volgens onderzoek van Ecorys) dat zo'n 420.000 huiseigenaren in Nederland momenteel onvoldoende kapitaal hebben om deze transitie te maken. Bovendien wonen huiseigenaren met een lager inkomen vaker in slecht geïsoleerde huizen. De gemiddelde kosten voor het aardgasvrij maken van een woning liggen op 35.000 euro, maar dat kan hoger oplopen als een woning in een slechte staat is. Huiseigenaren in deze groep hebben vaak een laag inkomen en kunnen de noodzakelijke verbouwing van hun huis ook met behulp van de nu beschikbare subsidies niet altijd betalen.

Dit vraagstuk staat centraal in dit webinar, waaraan een verscheidene groep aan betrokken GroenLinksers deelneemt. Wat ook aan bod komt zijn 'strategievragen' als: hoe kan GroenLinks het belang van dit thema en de problemen die er spelen goed uitleggen aan een groot publiek? Werken de voorgestelde oplossingen? Waar liggen kansen? Hoe bereik je dat de energietransitie betaalbaar blijft voor alle huiseigenaren, ook die met een smalle beurs? De onderliggende vraag is: hoe verleid je minder draagkrachtige huiseigenaren om te investeren in de verduurzaming van hun huis?

Presentatie onderzoek en reacties

Ongeveer veertig GroenLinksers nemen deel aan het webinar, veelal actief in gemeenteraden en in het provinciaal bestuur, met bijna allen het thema duurzaamheid in hun portefeuille. Ook heeft een aantal van de deelnemers praktijkervaring opgedaan of is op professioneel vlak met duurzaamheid bezig, bijvoorbeeld als energiecoach. In de chatbox is er gedurende het hele webinar druk online verkeer: er komen praktische vragen binnen en *good practices*.

Evert Nieuwenhuis (projectleider WBGL) opent het webinar, legt het programma uit en houdt een korte introductie van het thema. Afspraak is dat alles wat gezegd wordt buiten de keynotes, niet te herleiden is tot de persoon die het zegt. Koen van Boxel en Liedeke Bestebreuer, Radboudstudenten en co-auteurs van de position paper, houden een presentatie (hun PowerPoint-presentatie is bijgevoegd), keynote 1. De onderzoekers – vijf studenten van het Radboud honours-programma onder begeleiding van hun docent Dirk-Jan Koch – hielden voor de notitie 23 interviews met experts

op verschillende gebieden, zoals het PBL, RaboResearch, Alliander, Triodos, Urgenda, NIBUD, TNO. Daarnaast toetsten ze in focusgroepen met huiseigenaren in de gemeente Nijmegen hun voorstellen. Huiseigenaren waren natuurlijk geïnteresseerd in de kwestie of de investering wordt terugbetaald, of ze de investering eruit halen.

Dit thema onderzocht het Planbureau voor de Leefomgeving onlangs, zij bekeken of “woonlastenneutraliteit” haalbaar is in het rapport *“Woonlastenneutraal koopwoningen verduurzamen. Verkenning van de effecten van beleids- en financieringsinstrumenten”*, Frans Schilder en Marieke van der Staak (zie www.pbl.nl/publicaties/woonlastenneutraal-koopwoningen-verduurzamen).

Eind augustus 2020 bleek uit hun onderzoek dat het terugverdienen van de investering lang niet altijd lukt. Het Planbureau onderzocht de kosten en opbrengsten van de verduurzaming van eigen woningen en concludeerde dat zonder aanvullend beleid de bijdrage van huiseigenaren aan het halen van het Klimaatakkoord fors minder zijn dan waar de overheid nu mee rekent. Met de huidige investeringslasten en regelingen is verduurzamen voor vrijwel niemand rendabel: niet veel huishoudens zullen hun woning kunnen verduurzamen zonder hun totale woonlasten te verhogen. De conclusie van het Planbureau luidt dan ook zonder extra subsidies de verduurzaming van het eigenwoningbezit financieel gezien voorlopig niet haalbaar is. Voor veel huiseigenaren is afwachten op lagere investeringskosten of betere regelingen de aantrekkelijkste optie. Als dat soort berichten naar buiten komen, heeft dat natuurlijk effect op de bereidwilligheid en motivatie van burgers om hun huis te verduurzamen: hoe kun je mensen doordringen van de noodzaak? Hoe ga je dat gesprek aan? Het is goed om de conclusies uit dit onderzoek in het achterhoofd te houden, als aanvullende informatie naast het onderzoek van de Honours Academy.

Van Boxel en Bestebreur vertellen dat zij tijdens hun onderzoek erachter kwamen dat er voor huiseigenaren met een krappe beurs die willen meedoen aan de energietransitie niet alleen op praktisch gebied veel obstakels zijn, maar er ook op financieel vlak problemen spelen. De niet-kunners, zoals de groep minder draagkrachtige huiseigenaren kortweg wordt genoemd in het rapport, staan er niet alleen financieel slecht voor, maar vaak wonen zij ook nog eens in slecht geïsoleerde huizen, waardoor de verduurzamingskosten hoger uitvallen dan voor een gemiddelde woningbezitter die dit gaat doen. Bijbehorend vraagstuk: moet je mensen die het al krap hebben opzadelen met een schuld van ongeveer 35.000 euro? Zij kunnen gebruikmaken van subsidies, maar krijgen niet alles vergoed en zitten vaak ook al vast aan een hoge hypotheek.

Ook mentale obstakels zijn er op het pad: het Sociaal Cultureel Planbureau concludeerde dat veel huiseigenaren erg afwachtend zijn, soms ook (klimaat)sceptisch. Zij vinden dat de transitie hen is opgelegd door de overheid en zijn bang dat er onder een nieuw kabinet weer een nieuwe koers wordt gevaren en bijvoorbeeld eerdere subsidies komen te vervallen (of: gewijzigde voorwaarden) als er een nieuwe politieke leiding aan de macht is. Daarnaast spelen ook zaken mee als: ik ga waarschijnlijk over een paar jaar verhuizen, loont het dan voor mij om nu mijn huis te verduurzamen? Ook zijn er huiseigenaren die het proces niet kunnen overzien en er daarom niet aan willen beginnen.

Twee dilemma's:

Van Boxel en Bestebreur leggen de deelnemers twee dilemma's voor:

- **Dilemma 1:** Een deel van de huiseigenaren wil autonomie, anderen willen juist steun en ontzorging.

- **Dilemma 2:** Moet er vrijheid in de energietransitie gegeven worden, of moeten mensen gedwongen worden om mee te doen?

Op de gepresenteerde dilemma's wordt veel gereageerd. Er spelen allerlei factoren mee voor je bijvoorbeeld dilemma 1 goed kunt beantwoorden. Zo is het erg afhankelijk van waar je woont: moet je de verduurzaming als huiseigenaar in een straat of wijk alleen uitzoeken of wordt er collectief een regeling aangeboden? Of wordt er alleen een warmte-aansluiting geregeld en kiest de huiseigenaar verder zelf hoe het vervolgtraject eruit ziet? Ook speelt onduidelijkheid over de financiering mee: hoeveel subsidie komt er, verandert de regeling niet om de paar jaar? Je moet streven naar autonomie van de woningeigenaar, maar er moet ook een keuze blijven om de huiseigenaar die daarom vraagt te ontzorgen, luidt één van de reacties.

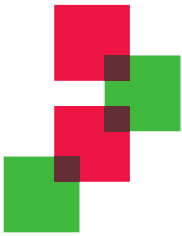
Over dilemma 2 is de vraag wat moet gebeuren met huiseigenaren die 'niet van het gas af willen' ook al is er een warmtenet in hun wijk? Er speelt dan ook het 'volloopriscio': hoe minder mensen zijn aangesloten op het warmtenet, des te duurder het wordt voor de rest? De discussie gaat over of 'de ultieme consequentie' is dat je besluit het gasnet weg te halen en ook de onwilligen aansluit op een andere energiebron. In het Klimaatakkoord staat dat "onder heel zorgvuldige omstandigheden" een gemeente kan besluiten het gasnet weg te halen in een wijk of straat. De discussie laait nog even op of je er een bepaald percentage op kan plakken, stel: 70-80% van de inwoners gaat akkoord met het verwijderen van het gasnet, dan geldt het voor de hele wijk. Kun je die 20% dan dwingen om mee te doen? Het blijft een discussiepunt.

De vraag komt ook op of de groep niet-kunners – nu dus ongeveer 15% van de huiseigenaren – niet groter wordt door de coronacrisis? Daar is nog geen onderzoek naar gedaan, maar dat is natuurlijk heel stel voorstelbaar vanwege de voorspelde grote economische krimp en stijgende werkloosheid die voortvloeien uit de coronacrisis. Van Boxel zegt dat ook bij de groep niet-kunners leenaversie meespeelt. Zij kunnen ook niet zomaar geld lenen, ook met de wellicht wat vage verwachting dat dat 'in de toekomst' pas weer geld oplevert. Voor GroenLinks kunnen de thema's 'groen' en 'links' botsen met dit onderwerp: het duurzame doel kan in strijd zijn met het bestrijden van de ongelijkheid in de samenleving. De groep niet-kunners zou daarom op verschillende manieren geholpen moeten worden om te kunnen meekomen in de energietransitie.

Financiële aspecten:

Regelmatig terugkerend punt van discussie gaat over de kosten van het verduurzamen. Deelnemers aan het webinar merken op dat er in de notitie enkele praktische problemen ontbreken, zoals dat in buitengebieden oude huizen staan die geen spouwmuren hebben en geen kruipruimten, en dat dat ook van invloed is op de kosten. Ook gaat het nog over het 'gemiddelde' kostenplaatje van 35.000 euro dat er nu opgeplakt wordt: is dit niet te laag ingeschat? Voor het ene huis zal de verduurzaming veel duurder uitvallen dan voor het andere.

Een deelnemer merkt op dat zij en haar man beiden ZZP'er zijn en een lening bij de bank er dan niet in zit. Zij zouden een renteloze lening moeten hebben waar de overheid garant voor staat. Voor veel groepen is bij de financiering dus maatwerk nodig. En: waarom niet volledige subsidie i.p.v. een lening voor de minst draagkrachtige groep? De onderzoekers hebben dit scenario niet meegenomen in verband met de politieke haalbaarheid en het publieke draagvlak. Een gedeeltelijke subsidie achten zij reëler.

Zij hebben voor het financieren drie opties op een rij gezet:

1. Maatwerklening,
2. woningabonnement en
3. inkomensafhankelijke lening.

Voordeel van de maatwerklening is dat als een deelnemer een tijdje geen inkomen heeft, dan hoeft hij niet terug te betalen (naar analogie van de studiefinancieringslening). Bij de maatwerklening is de overheid betrokken, dit is een lening onder relatief 'vriendelijke' voorwaarden. Over het woonabonnement: waarom zou dit alleen voor de lagere inkomens een oplossing zijn? Ook midden- en hogere inkomens is het idee van een woonabonnement aantrekkelijk.

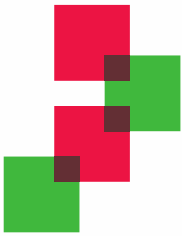
De onderzoekers – Van Boxel en Bestebreur – benadrukken nog dat de communicatieve en facilitaire obstakels even belangrijk zijn als de financiële obstakels.

Oplossingen/ideeën die ter sprake komen:

- Gemeenten zouden een huis moeten opknappen zoals ze het voor ogen hebben met verduurzaming, 'een voorbeeldhuis' zodat huiseigenaren die kunnen bekijken en het allemaal wat aansprekender en minder abstract wordt. In Utrecht-Overvecht is er al zo'n woning, wordt op de chat vermeld.
- Professionaliseren van energiecoaches die mensen 'bij de hand' kunnen nemen die wel willen verduurzamen, maar ontzorgd willen worden. Nu zijn het vooral de early adapters die het regelen, er is een groep die graag wil dat ze in een soort kant en klaar-traject kunnen stappen en die niet van alles willen uitzoeken.
- Bij kleine gemeentes is er vaak weinig kennis. Idee is dat kleinere gemeentes op zoek moeten naar grotere gemeentes die vooroplopen en bij hen moeten 'aanhaken' wat betreft kennis en kunde. Er zou meer regionale samenwerking op gang moeten komen.
- Het thema 'wie neemt de regie in de energietransitie' komt ook ter sprake: een van de deelnemers merkt op dat zij in de notitie de laag van de provincies mist, want die zijn noodzakelijk voor de verbinding met het Rijk en de gemeentes. Er is behoefte aan een beter afstemming tussen gemeentes, hier kan een rol liggen voor de provincies. Provincies ondersteunen gemeentes ook vaak met warme-transitievisies, in de RES'en etc.
- Inzetten op persoonlijke benadering in de wijk (wijkambassadeurs) of liever nog op straatniveau gecombineerd met community-effecten, deeleconomie, sociale cohesie.

Praktijkervaring:

Architect Michiel Cohen houdt tot slot een korte voordracht waarin zijn praktijkervaring centraal staat. Hij zat jarenlang in de technische commissie van de Fondation Batiment Energie in Frankrijk, een commissie die zowel bedrijven als particulieren adviseerde hoe hun huizen en kantoren duurzamer te maken. Frankrijk ging daar voortvarend mee aan de slag al in de jaren negentig, omdat het het energielabel verplichtte, vertelt Cohen. In Frankrijk kon je je huis niet verkopen zonder energiepaspoot. Nederland heeft dit probleem veel te lang laten liggen, stelt hij, ook omdat hier het energiepaspoot niet verplicht is. Zijn ervaring is dat voor het succesvol verduurzamen van huizen er veel samenwerking en samenspel nodig is tussen verschillende actoren: 'Installateurs kunnen het niet alleen'. Een woning moet eerst 'luchtdicht' en 'dampdicht' worden gemaakt voor een installateur aan

de slag kan. Hij vindt het onbegrijpelijk dat Nederland niet achteraf controleert hoe de verduurzaming uitpakt, maar gekozen heeft voor het systeem om te werken met R-waarden. 'Daarna moet je zeker nog meten en zonodig aanpassen.' Hij betwijfelt of die gemiddelde 35.000 euro aan kosten om een huis te verduurzamen kloppen en schat in dat de € 35000 hoog is, als je maatwerk levert. Verklaring: Met maatwerk bedoelt Cohen dat het afhankelijk is van het gebouw of de woning welke maatregelen er effectief zijn. Voorbeeld: bij een bungalow is het dak het belangrijkste, dat moet dan volgens de norm. 'Maar door het reciproke karakter van de Rc-waarde hebben bijvoorbeeld stappen van Rc-3 naar Rc-4 veel meer effect dan van Rc4 naar Rc 6. Maar de kosten zijn een veelvoud van 4 naar 6. Bij een rijtjeshuis zou dan een lagere Rc-waarde een relatief voldoende effect kunnen hebben met veel minder kosten. Helaas heeft een onwetende wetgever niet het resultaat en de kosten/baten verhouding vastgelegd, maar absolute, vaak zinloze waarden.' In Nederland kun je nu een (prijzig) huis kopen waar desalniettemin veel achterstallig onderhoud (geen dubbel glas, slechte isolatie) aan zit en dat dus relatief duur uitvalt in energiekosten. Door het energiepaspoort verplicht te stellen, krijg je een eerlijker beeld van de kosten. Zijn advies: Maak gezamenlijk afspraken, zorg dat kennis en kunde collectief geregeld wordt, maar het advies voor elke huiseigenaar moet wel maatwerk zijn. Hier wordt instemmend op gereageerd, want veel mensen zijn nog teveel in hun eentje bezig het wiel uit te vinden. En wat ook van belang is, zegt Cohen: zonder waardevermeerdering van de woningen door energieverbeteringen, zijn vrijwel alle investeringen gedoemd om te falen.